

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

הטיפול והסיוע למכורים נקיים מסמים ומאלכוהול ברשויות המקומיות

י"ט אדר א' תשע"ו

28 בפברואר 2016

כתיבה: אוריאנה אלמסי

אישור: שלי לוי, ראשת צוות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מסמך זה נכתב לבקשת יו"ר הוועדה המיוחדת של הכנסת למאבק בנגעי הסמים והאלכוהול, חברת הכנסת תמר זנדברג, והוא עוסק בטיפול ובסיוע למכורים נקיים מסמים ואלכוהול שמעניקות המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות. המסמך מתבסס על תשובות שהתקבלו מ-18 רשויות מקומיות שהשיבו לפנייתנו על שירותי הרווחה שהן מעניקות למכורים נקיים. בנוסף יוצגו תשובות משרד הרווחה והשירותים חברתיים והרשות למלחמה בסמים ואלכוהול על השירותים הניתנים למכורים נקיים בכלל, ועל קבוצות התמיכה בפרט.

מבוא

הטיפול במכורים לסמים ואלכוהול ובבני משפחותיהם, הוא באחריות השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה והשירותים החברתיים (להלן: משרד הרווחה), והוא ניתן במסגרת המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות וכן באמצעות עמותות ציבוריות המאושרות ומפוקחות על-ידי המשרד.¹

ישנו קושי בהערכת מספר המכורים לסמים ואלכוהול בישראל, בין השאר כיוון שהצורכים חומרים פסיכואקטיביים באופן לא חוקי נוטים להסתיר זאת; יש המשתמשים ביותר מחומר אחד ואז קיימת אפשרות ל"ספירה כפולה" של אותו משתמש תחת קטגוריות שונות; מספר המשתמשים בחומר פסיכואקטיבי נתון אינו מעיד בהכרח על מספר המכורים לאותו חומר; מערכות הבריאות והרווחה בישראל אינן תרות באופן אקטיבי (Reaching Out) אחר מכורים בניסיון לשכנעם להיגמל, ולרוב על המכור לפנות מיוזמתו אל המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות כדי לעבור טיפול גמילה.²

המקור היחיד להערכות או לנתונים בדבר אוכלוסיית המכורים לסמים ואלכוהול בישראל הוא מידע הנאסף על הפונים לטיפול במסגרות המוכרות על-ידי המדינה.³ במידעון שירותי הטיפול בהתמכרות לסמים ואלכוהול שהוכן על-ידי משרד הבריאות, משרד הרווחה והרשות למלחמה בסמים ואלכוהול ופורסם בשנת 2015 נכתב כי בכל שנה פונים למעלה מ-14,000 נפגעי סמים ואלכוהול למערך הטיפול במסגרות המורשות לטיפול בנפגעים אלו,⁴ לא צוין כמה מהם פנו בגין שימוש בסמים וכמה פנו בגין שימוש באלכוהול.

בשנת 2014 היו רשומים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות 13,114 אנשים הסובלים מהתמכרות לסמים, ו-7,407 הסובלים מהתמכרות לאלכוהול.⁵ כ-81% מהמכורים לסמים ומהמכורים לאלכוהול הם גברים. שיעור המכורים הגדול ביותר הן לסמים והן לאלכוהול, הוא בקבוצת הגיל 46-55, ולאחריה בקבוצות הגיל 26-45 ו-26-35. בשתי ההתמכרויות שיעור המכורים קטן בצורה משמעותית בקבוצת הגיל 56-64. באשר לגילאי 12-18, כ-6% מהמכורים לסמים וכ-2% מהמכורים לאלכוהול הם בגילאים אלה.

מספר היהודים והאחרים המכורים לסמים בשנת 2013 גדול פי שלושה ממספר הערבים המכורים לסמים, אך שיעור הרשומים מהמגזר הערבי ל-1,000 נפש מהאוכלוסייה הערבית גבוה באופן ניכר משיעור

¹ משרד הבריאות, משרד הרווחה ושירותים חברתיים והרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, [מידעון שירותי הטיפול בהתמכרויות לשמים ואלכוהול, 2015](#).

² מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תכניות לשיקום נפגעי סמים ואלכוהול במדינות שונות](#), כתיבה: פלורה קוד-דבדוביץ, 15 בפברואר 2016.

³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הטיפול הרפואי בהתמכרות לסמים בישראל](#), כתיבה: ד"ר עדי ענבר, 8 בנובמבר 2015.

⁴ משרד הבריאות, משרד הרווחה ושירותים חברתיים והרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, [מידעון שירותי הטיפול בהתמכרויות לשמים ואלכוהול, 2015](#).

⁵ משרד הרווחה ושירותים חברתיים סקירת שירותים חברתיים לשנת 2014, [אוכלוסיית המתמכרים לסמים, אלכוהול והימורים, בגירים במצוקה קשה ובמצבי משבר](#).

היהודים - 2.1 ל-1,000 נפש בקרב הערבים לעומת 1.6 ל-1,000 בקרב היהודים והאחרים. גם מספר היהודים והאחרים המכורים לאלכוהול גדול בהרבה ממספר המכורים הערבים, אך שיעור היהודים והאחרים הרשומים במחלקה לשירותים חברתיים, הוא 0.8 ל-1,000 נפש באוכלוסייה היהודית לעומת 1.6 ל-1,000 נפש במגזר הערבי.

בהמשך למסלול הטיפולי המתחיל בגמילה גופנית-רפואית, מוצע לנגמל טיפול המשך המותאם לצרכיו כגון: טיפול אישי, קבוצתי, משפחתי, שיקומי, השלמת לימודים, שיקום תעסוקתי, סיוע בהשתלבות בשוק העבודה והמשך ליווי ומעקב. מומחים סבורים כי גמילה גופנית ללא המשך טיפול אינה יעילה, והמשך הטיפול הוא חיוני להצלחת הטיפול.⁶

אדם המבקש סיוע ממשד הרווחה נדרש להיות "מכור נקי",⁷ כלומר אדם אשר התנקה מחומרים פסיכואקטיביים באשפוזית או באופן עצמאי והוא אינו מכור פעיל. מכור נקי עשוי להימצא במצוקה רבה, הוא בעל כמיהה לסם/חומר, סובל מקשיי תפקוד, עלול להימצא במצבי סיכון, ניתוק ממסגרות ולעיתים הוא חסר עורף משפחתי,⁸ ולכן הוא נזקק לסיוע במסמך זה נתמקד בסיוע ובטיפול שמציעות המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות למכורים נקיים.

על-פי נתוני משרד הרווחה, בתחילת שנת 2015, היו כ-12,000 מטופלים נקיים במחלקות לשירותים חברתיים, מתוכם 7,600 מכורים נקיים מסמים, כ-4,000 נקיים מאלכוהול וכ-400 מהימורים. כ-75% מהמכורים הנקיים הרשומים הם גברים. כ-23% מהרשומים הם בגילאי 12-18. הרוב המכריע של הרשומים הם יהודים (כ-85%) והיתר ערבים.⁹ לדברי המשרד, בימים אלו הוא אוסף ומעבד את נתוני שנת 2015 כולה.¹⁰

על מנת ללמוד על התוכניות ועל הסיוע שהמחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות מעניקות למכורים נקיים, שלח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, באמצעות אסא בן יוסף, יו"ר ארגון מנהלי מחלקות הרווחה ברשויות המקומיות במרכז השלטון המקומי, בקשת מידע אחידה לכ-250 רשויות מקומיות. אולם לצערנו עד למועד סיום כתיבת מסמך זה מידת ההיענות הייתה נמוכה מאוד ורק 18 רשויות מקומיות (כ-7% מהרשויות) השיבו על פנייתנו.

הרשויות המקומיות שהשיבו לפנייתנו והמידע על אודותיהן יוצג במסמך זה הן: **תל-אביב-יפו, חיפה, חולון, אשדוד, אשקלון, חדרה, גבעתיים, אשקלון, אזור, אור-יהודה, דימונה, בית-שמש, טירת הכרמל, עכו, רמלה, שפרעם, כסרא סמיע, זיר אל אסאד ומשהאד.** ניתן לראות כי רשימה זו כוללת ערים מהגדולות בישראל לצד יישובים קטנים יותר, רשויות במרכז הארץ לעומת רשויות בפריפריה, כמו גם רשויות יהודיות, ערביות ומעורבות וכן רשויות בהן ישנו שיעור גבוה של עולים (לפירוט ראו פרק 3).

יש לציין, כי ישנה שונות גדולה ברמת הפירוט של התשובות שהתקבלו מהרשויות השונות, חלקן מסרו תשובות כלליות מאוד ואחרות נתנו מענה חלקי בלבד. בנוסף, מדובר ברשויות הנבדלות ביניהן במספר התושבים וכן במעמדן החברתי-כלכלי. לאור העובדה שהטיפול במכורים נקיים הוא מרכיב אחד מכלל

⁶ משרד הבריאות, משרד הרווחה ושירותים חברתיים והרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, [מידעון שירותי הטיפול בהתמכרויות לשמים ואלכוהול, 2015](#).

להרחבה ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הטיפול הרפואי בהתמכרות לסמים בישראל](#), כתיבה: דר' עדי ענבר, 8 בנובמבר 2015.

⁷ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה, מכתב, 15 בפברואר 2016.

⁸ שם.

⁹ שם.

¹⁰ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה, שיחת טלפון, 18 בפברואר 2016.

שירותי הרווחה שעל הרשות לספק לתושביה, הרי שלאיתנותה הכלכלית וליכולתה של הרשות לספק את שירותי הרווחה השונים יש השפעה גם על היקף השירות שהרשות יכולה להעניק למכורים נקיים.

חרף מגבלות אלה, על בסיס התשובות שהתקבלו מ-18 הרשויות כמו גם מתשובת משרד הרווחה והשירותים חברתיים והרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול, נציג להלן מידע על הטיפול והסיוע למכורים נקיים מסמים ומאלכוהול ברשויות המקומיות בישראל. בטרם נפרט את השירותים הניתנים ברשויות נציג בקצרה את מסגרות הטיפול שבאחריות משרד הרווחה ושירותים חברתיים למכורים נקיים.

1. מסגרות לטיפול ושיקום פסיכו-סוציאלי של המכורים לסמים ולאלכוהול¹¹

לצד הסיוע שניתן לנפגעי בסמים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות במקומיות, שבהן נתמקד במסמך זה, משרד הרווחה מפעיל כמה מסגרות המשך לטיפול ולשיקום פסיכו-סוציאלי של המכורים לסמים ולאלכוהול בישראל. להלן מסגרות הטיפול, מספרן וכן מספר המטופלים בהם נכון לשנת 2014, כל זאת על-פי נתוני משרד הרווחה:

מסגרת ¹²	מספר מטופלים ¹³	הטיפול הניתן במסגרת
17 מרכזי יום אזוריים ארבעה מהם מיועדים לנשים	730 מטופלים	מהווה מסגרת לתכנית המשך לגמילה הגופנית. במסגרתה ממשיך המטופל בטיפול הפרטני והמשפחתי שהחל בו לפני הגיעו למרכז, על-ידי העובד הסוציאלי באזור מגוריו. הדגש בטיפול הוא על סיוע בבניית דרכי תקשורת בין-אישית חיובית, שינוי דפוסי חשיבה והתנהגות, פיתוח מיומנויות חברתיות ורכישת הרגלי עבודה לקראת השתלבות בתעסוקה ובלימודים. משך הטיפול במסגרת זו הוא כשנה.
10 מרכזי תעסוקה	530 מטופלים	מדובר במודל מובנה המספק סל שירותים שיקומי למטופל, ובהם: אבחון, למידת שפה, אולפן, חינוך מיוחד, השלמת השכלה, הכשרה והשמה בעבודה.
קהילות טיפוליות		הקהילות הטיפוליות (כפרי שיקום) מפעילות תכניות טיפול ושיקום ארוכות טווח, ומקבלות לטיפולן מועמדים שסיימו תהליך של גמילה גופנית. הקהילה הטיפולית מייצגת סביבה מובנית בעלת גבולות ברורים וכן דרישות וקריטריונים מוסריים. לאחר כשנה של טיפול בקהילה מועבר המטופל להוסטל למשך שישה חודשים נוספים המספקים טיפול המשך לקהילות הטיפוליות בלבד. ¹⁴
300 קבוצות של עזרה עצמית לנפגעי התמכרות לסמים ולאלכוהול ולבני משפחותיהם	8,200 מטופלים	קבוצות התמיכה והעזרה העצמית בישראל הן חלק מרשת עולמית של קבוצות מסוג זה, ובהן: NA (Narcotics Anonymous) המיועדת למכורים שנגמלו או מעוניינים בכך; נר-אנון (Nar-Anon) המהווה קבוצת תמיכה לבני משפחה של מכורים לסמים;

¹¹ פרק זה לקוח ממסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תכניות לשיקום נפגעי סמים ואלכוהול במדינות שונות](#), כתיבה: פלורה קוך-דבידוביץ, 15 בפברואר 2016.

¹² אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות, משרד הרווחה ושירותים חברתיים מכתב, 15 בפברואר 2016.

¹³ שם.

¹⁴ פרט להוסטל בית אביבים הקולט מטופלים ממגוון מסגרות לאחר שישה חודשי טיפול. שם.

מסגרת ¹²	מספר מטופלים ¹³	הטיפול הניתן במסגרת
		AA (Alcoholic Anonymous) עבור מכורים לאלכוהול שנגמלו או המעוניינים בכך.

נוסף על המסגרות האמורות לעיל יש גם מסגרות טיפוליות ייעודיות עבור אוכלוסיות מיוחדות של בני נוער וצעירים, נשים ונערות, לחולים בתחלואה כפולה נפשית ודרי-רחוב, ומסגרות עבור אסירים ועצירים המתקיימות במסגרת שירות בתי הסוהר.¹⁵

לטיפול בבני-נוער מפעיל משרד הרווחה 40 קבוצות טיפול בבני נוער (וגם בעולים) בוגרים בהן מטופלים 400 מטופלים; 45 יחידות טיפוליות לבני נוער בהן 2,800 מטופלים; 10 יחידות לאיתור בני נוער ו-3 מרכזי ערב לצעירים המכורים לחומרים פסיכואקטיביים, בהן 70 מטופלים.¹⁶ בנוסף, פועלות 25 מסגרות חוץ-ביתיות שלא באמצעות הרשויות המקומיות בהן מטופלים כ-1,000 איש בשנה.¹⁷

כאמור, במסמך זה נתמקד בשירותי הרווחה הניתנים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות, ובפרק הבא נציג נתונים הרשויות בהן נתמקד במסמך זה.

2. נתונים על הרשויות המקומיות שהשיבו לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת

במסגרת בקשת המידע שהועברה לרשויות המקומיות ביקשנו מהרשויות מידע על מספר המכורים לסמים ולאכוהול ברשות וכן על מספר המכורים הנקיים מסמים או אלכוהול.¹⁸ 15 רשויות מתוך ה-18 שמסרו לנו מידע מטפלות ב-1,682 מכורים לסמים ואלכוהול.¹⁹

בטבלה להלן נציג נתונים על מספר המכורים הנקיים מסמים ומאלכוהול הרשומים במחלקות לשירותים חברתיים ב-18 הרשויות. לגבי כל רשות יוצג גם מספר התושבים ברשות, דירוגה במדד החברתי-כלכלי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וזאת תוך חלוקה לרשויות יהודיות, רשויות מעורבות ורשויות ערביות. לשם שמירה על פרטיות המטופלים ברשויות בהן יש פחות מ-30 מטופלים לא יוצג מספר המטופלים ברשות, אך הוא נכלל בשה"כ המטופלים.

¹⁵ משרד הבריאות, משרד הרווחה ושירותים חברתיים והרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, מידעון שירותי הטיפול בהתמכרויות לשמים ואלכוהול, 2015.

¹⁶ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות, משרד הרווחה ושירותים חברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2016.

¹⁷ שם.

¹⁸ חולון ואשדוד כללו גם מטופלים הנקיים מהתמכרות להימורים ובשפרעם מדובר רק בהתמכרות לסמים.

¹⁹ אשקלון, גבעתיים ומשהאד לא מסרו נתונים על מספר המכורים המטופלים.

מספר מכורים נקיים מסמים ואלכוהול הרשומים במחלקה לשירותים חברתיים ברשות	אשכול במדד החברתי-כלכלי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ²¹	מספר תושבים נכון לסוף דצמבר 2014 ²⁰	הרשות המקומית	
()	6	11,979	אזור	רשות יהודית
אין מידע	8	56,849	גבעתיים	
168	5	187,294	חולון (כולל מכורים להימורים)	
266	5	86,744	חדרה	
169	5	126,819	אשקלון	
()	5	35,915	אור יהודה	
()	4	33,195	דימונה	
69	3	98,084	בית שמש	
103	4	18,854	טירת הכרמל	
344	5	217,959	אשדוד (כולל מכורים להימורים)	
414	8	426,138	תל-אביב- יפו	רשויות מעורבות
294	7	277,082	חיפה	
57	4	47,464	עכו	
68	4	72,293	רמלה	
()	3	39,246	שפרעם (כולל רק סמים)	רשות ערבית
()	2	8,016	כסרא סמיע	
()	2	11,479	זיר אסאד	
אין מידע	2	7,667	משהד	
2,076				סה"כ

מהנתונים שנמסרו לנו על מספר המכורים הנקיים עולה: ²²

- ב-16 רשויות מקומיות מטופלים 2,076 גברים ונשים הנקיים מסמים או אלכוהול;
- 81% (1,684) מהמטופלים הנקיים הם גברים, בכל רשות מקומית מספר הגברים גבוה ממספר הנשים.

²⁰ לשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לוח רשימת יישובים ליום 31.12.2014 לפי סדר א-ב](#).

²¹ לשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לוח א, [מדד חברתי-כלכלי 2008 של הרשויות המקומיות לפי סדר א-ב](#).

²² אין מידע על גבעתיים ומשהאד.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

- 65% (1,336) מהמטופלים הנקיים הם בני 25-45, כ-10% מהמכורים הנקיים הם בני 18-25.
- בערים תל-אביב-יפו, חיפה, עכו ורמלה בהן יש אוכלוסייה יהודית וערבית, מטופלים 833 מכורים נקיים. בעוד ברמלה שיעור המטופלים הערבים מכלל המכורים הנקיים ברשות זהה לשיעור הערבים ברשות (כ-22%), הרי שבעכו, בחיפה ובתל-אביב-יפו שיעור המטופלים הערבים גבוה בהרבה משיעור האוכלוסייה הערבית ברשות כדלקמן:

רמלה	חיפה	תל-אביב-יפו	עכו	
22.8%	10.8%	4.2%	31%	שיעור האוכלוסייה הערבית ברשות ²³
22%	26%	27%	46%	שיעור המכורים הנקיים הערבים מכלל המכורים הנקיים המטופלים ברשות

- כיום יש בישראל 61 רשויות מקומיות, כרבע מהרשויות המקומיות בישראל, המוכרות כערי עולים. הכרה זו מעוגנת בפקודת מסי העירייה ומסי הממשלה (פיטורין) 1938.²⁴ לא ברור מהן אמות המידה שלפיהן הוגדרו רשויות מקומיות אלה ערי עולים, שכן רשימה זו אינה תואמת בהכרח את הערים בהן יש שיעור עולים גבוה מכלל תושבי העיר.²⁵ עם זאת, מבין 18 הרשויות שהשיבו לפנינו, שש רשויות מוגדרות כערי עולים: אשדוד, אשקלון, בית שמש, דימונה, רמלה ואור יהודה. שיעור העולים בערים אלו נע מ-14% באור יהודה ועד לכ-30% באשדוד ובאשקלון.²⁶ מתשובות הרשויות קשה ללמוד על מספר העולים החדשים שהם מכורים נקיים המטופלים ברשויות אלו. ניתן רק לומר כי כ-39% מכלל המכורים הנקיים עליהם דיווחו לנו הרשויות המקומיות מתגוררים בערים אלו.
- מתוך 2,076 המכורים הנקיים המטופלים ברשויות שהשיבו לפנינו, 58% (1,204) מתגוררים בערים יהודיות (לא כולל גבעתיים שלא מסרה מידע), 40% (833) בערים מעורבות (כולל תל-אביב-יפו) ו-2% ברשויות ערביות (לא כולל משהאד שלא מסרה מידע).
- מתוך 2,076 מכורים נקיים המטופלים ברשויות שהשיבו לפנינו כ-62% (1,296) מתגוררים ביישובים המדורגים ברמה חברתית-כלכלית בינונית (5-7) במדד החברתי-כלכלי: חדרה, אזור, חולון, אשקלון, אשדוד, אור-יהודה וחיפה המדורגת באשכול 7 ובה מתגוררים 277,100 תושבים. כ-18% (366) מתגוררים ביישובים המדורגים ברמה חברתית-כלכלית נמוכה (1-4) במדד חברתי-כלכלי: דימונה, עכו, בית-שמש, טירת הכרמל, רמלה, שפרעם, כסרע סמיע, דיר אל-אסד ומשהד. כ-19% (414) מתגוררים בתל-אביב יפו המדורגת ברמה חברתית-כלכלית גבוהה (8) במדד החברתי-כלכלי ומספר התושבים בה עומד על כ-426,000.

²³ לשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הרשויות המקומיות לשנת 2014](#), כניסה אחרונה: 25 בפברואר 2016.

²⁴ [פקודת מסי העירייה ומסי הממשלה \(פיטורין\), 1938](#)

²⁵ להרחבה ראו מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הגדרת רשויות מקומיות כערי עולים או כרשויות קולטות עליה](#), כתיבה: איתי פידלמן, 16 ביוני 2013.

²⁶ לשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הרשויות המקומיות לשנת 2014](#), כניסה אחרונה: 25 בפברואר 2016.

3. תכניות הטיפול והסיוע במכורים נקיים הניתנות על-ידי הרשויות המקומיות

לדברי משרד הרווחה, מדיניות המשרד לטיפול בהתמכרויות הוא לפעול לאיתור אקטיבי של המכורים ולשילוב של מקסימום מכורים לסמים, לאלכוהול ולהימורים נקיים בתוכניות שיקומיות, תוך פיתוח מענים טיפוליים ייחודיים לצרכי המטופלים, וזאת על מנת לסייע בהשתלבותם של המטופלים בחברה ובקידום תפקודם. לדברי המשרד, השאיפה היא להגדיל את אחוז המטופלים שישוקמו וימנעו מחזרה לשימוש בחומרים פסיכואקטיביים.²⁷

בבקשת המידע ביקשנו מהרשויות המקומיות השונות לפרט את שירותי התמיכה המוצעים למכורים נקיים מסמים ואלכוהול בתחום ההשכלה, הדיור והתעסוקה. להלן פירוט התוכניות המוצעות למטופלים נקיים ב-18 רשויות מקומיות. נציין כי בעיר חולון ואשדוד התוכניות המוצגות מיועדות גם למכורים להימורים ובשפרעם התוכניות מיועדות רק למכורים לסמים:

תל-אביב	השכלה	תעסוקה	דיור	אחר
לימודי עברית והשלמת השכלה במסגרת מרכז תעסוקה לנפגעי סמים	ייעוץ תעסוקתי, הכוונה מקצועית והכשרות			הפעלת שני מרכזי יום אחד המיועד לנשים בלבד. בשני המרכזים מטופלים 21 מטופלים. משך הטיפול עד שנה.
אשדוד כולל מכורים נקיים להימורים	<u>נפגעי סמים:</u> הכוונה וסיוע להשלמת 12 שנות לימוד ולתארים אקדמיים כולל הנדסאים וטכנאים. <u>אלכוהול והימורים:</u> שיקום תעסוקתי הכולל השלמת שנות לימוד, לימודי עברית, אנגלית, חשבון ומחשבים מרכז כיוונים - של מנהל החינוך בעירייה מסייע בהכוונה לקבלת מלגות להשכלה אקדמית.	<u>נפגעי סמים:</u> תכנית המותאמת לכל מטופל על-פי צרכיו כולל מרכז למידה שבו נרכשת השכלה בסיסית כולל לימודי אנגלית, מתמטיקה ועברית. פיתוח אסטרטגיות למידה, אבחונים תעסוקתיים, סדנאות הכנה לתעסוקה, אימון אישי, כולל ליווי במשך שנה לאחר קליטה במקום העבודה. <u>אלכוהול והימורים:</u> שיקום תעסוקתי הכולל סדנאות הכנה לשילוב במעגל העבודה, רכישת כלים לחיפוש עבודה, אבחוניים תעסוקתיים, הכשרה והסבה מקצועית. תוכניות "אפיקים" "אפיקים משלבת" – המיועדות לצעירים עד גיל 25 הזקוקים להכנה ושילובם במעגל התעסוקה. כיוונים - הכוונה תעסוקתית	<u>נפגעי סמים</u> סיוע בקבלת שכר דירה ושיכון בדירות של עמיגור <u>אלכוהול הימורים:</u> דירת מעבר לנשים מכורות הוסטל לדרי רחוב, יחידת אכלוס	<u>נפגעי סמים:</u> מרכז יום לגברים בו ניתן טיפול קבוצתי אינטנסיבי בן שנה במקביל לטיפול פרטני. במרכז יום המטופלים רוכשים מיומנויות לשמירה על הניקיון, קבלת מרות וסמכות, עמידה בלוחות זמנים, שינוי דפוסי חשיבה ועוד. כיום מטופלים במרכז 15 מטופלים שנמצאו מתאימים לכך. מרכז יום לנשים - בדומה למרכז יום לגברים עם התאמות לנשים. כיום מטופלות בו 10 נשים. <u>דירת קלט לנשים</u> – מיועד למכורות נקיות הזקוקות למענה דירתי לתקופת הטיפול בהן. במסגרת זו הן גם רוכשות מיומנויות לניהול חיי שיגרה יומיומיים. שירות חדר כושר (נועד לשיפור התפקוד הגופני שמשפיע על התפקוד הרגשי ומסייע בשמירה על הנקיון מהסם. נועד גם להפחית את האגרסיות).

²⁷ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה ושירותים חברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2016.

טיפולי שיניים, סיוע בקבלת מוצרים בסיסיים כמו מוצרי חשמל, ריהוט, תווי קנייה לחג, חלוקת ילקוטים לבית הספר וכלי כתיבה לילדיו של המטופל, סיוע בטיפולי שיניים.				
טיפול פרטני וקבוצתי ופעילויות חד-פעמיות	אין	אין	אין	שפרעם רק מסמים
אין	אין	אין	אין	כסרא סמיע
לדברי הרשות המקומית, אין הם מקבלים תמיכה ממשרד הרווחה	אין	אין	אין	זיר אל אסד
	אין	אין	אין	משהאד
אין	אין	אין	אין	אזור
טיפול במסגרת היחידה לטיפול בהתמכרויות במחלקה לשירותים חברתיים ברשות, הכולל פגישות פרטניות, קבוצתיות וכו'.	מופנים להגשת בקשה לסיוע בשכר דירה למשרד השיכון על-פי הקריטריונים המקובלים, דרי רחוב זכאים לסיוע מוגדל	אין	אין	בית שמש
ליווי רגשי פרטני וקבוצתי בשיטת "12 צעדים"; קבוצה טיפולית "רק להיום"; טיולים, ציון חגים.	סיוע בהתקשרות עם חברות המתמחות בסיוע לדור	סיוע בתיווך, במימון ובליוי רגשי בתחום התעסוקה. שיפור מיומנויות להתמודדות עם עולם התעסוקה באמצעות סדנאות.	סיוע בתיווך ובמימון קורסים ולימודים	טירת הכרמל
סיוע ברכישת מוצרי חשמל וריהוט באמצעות קרן הידידות; סיוע בטיפולי שיניים; בחגים סיוע ברכישת מוצרי מזון; הדרכה הורית והשתלבות בסדנאות למניעת אלימות במשפחה.	עובדים סוציאליים ביחידה מסייעים למכור הנקי במיצוי זכויותיו ואם הוא עומד קריטריונים הנדרשים מלווים אותו בתהליך הפנייה לקבלת סיוע בשכ"ד מחברת "עמיגור", דרי רחוב מקבלים סיוע בשכ"ד למשך 4 שנים	הון אנושי - מיזם ליווי במציאת תעסוקה. סיוע בכתיבת קורות חיים, ובהשתלבות בעבודה והתמודדות עם הקשיים. הקניית מיומנויות תעסוקתיות	מרכז צעירים מציע מגוון קורסים ללימודי מקצוע, השתלמויות, לימודי מחשב והשלמת 12 שנות לימוד מכללת הגליל המערבי מציעה לימודי מקצוע ולימודים אקדמאיים ליווי למקורים נקיים להשתלבות בלימודים והפנייה לגורמים הרלוונטיים לקבלת מלגות ועזרה במימון לימודים.	עכו
	עבודה מול עמידר ו"מתן חן"		סיוע ברכישת השכלה במסגרת פרויקט "אוניברסיטה בע"מ"	אור יהודה
קבוצת תמיכה, סיוע במימון צרכים חומריים	סיוע בהגשת בקשת לסיוע בשכ"ד ממשרד השיכון	מענה לצעירים בגיל 18-25 באמצעות תכנית של הרשות למלחמה בסמים: "קמפוס לצעירים", "אפיקים", "אזימוט"	סיוע ברכישת השכלה במסגרת פרויקט "אוניברסיטה בע"מ"	רמלה

	סיוע בקבלת דיוור ציבורי, סיוע מול חברת עמידר	הפנייה למעסיקים פוטנציאלים בקהילה	מוזס - תכנית להשלמת השכלה. יעדים - מתן ייעוץ לגבי בחירת מסלול לימודים אקדמאים, סיוע בהגשת בקשה למלגות והשלמת בגריות	דימונה
טיפול פרטני בעמותת "אפשר" והיחידה להתמכרויות בבני ברק. טיפול וליווי של המכור ובני משפחתו ע"י אגף הרווחה	אין מידע	אין מידע	אין מידע	גבעתיים
	סיוע בשכ"ד	מרכזי יום ברחובות, בבת-ים, בת"א, ובאור יהודה ובמרכז יום לנשים בת"א	תכנית אפיקים לצעירים המיועדת לבני 18-25	חולון
	סיוע בדיוור לדרי רחוב שהם נפגעי התמכרויות	ליווי והשמת 15 מטופלים בתעסוקה. הפניית 4 מטופלים למרכזי שיקום.	סיוע והכוונת 2 מטופלים בלימודים אקדמאיים	אשקלון
	בהתאם לזכויות הניתנות ע"י משרד השיכון; הקמת הוסטל לחולים בתחלואה כפולה.	במהלך השנה יתח פרויקט תעסוקה ביחידה לטיפול בהתמכרויות	אין מסגרת ייחודית אלא הם משתלבים בכל המסגרות שמוצעות למטופלים באגף הרווחה	חיפה

מתשובות הרשויות המקומיות עולה כי ישנה שונות בין סוגי התוכניות המופעלות בכל רשות ורשות. מתשובות הרשויות קשה ללמוד על היקף מקבלי הסיוע במסגרת תוכניות אלה וכן לא ידוע לנו עד כמה, אם בכלל, התוכניות השונות עונות על הצרכים ואכן מסייעות למכורים הנקיים בהשלמת השכלה, בהשתלבות בשוק התעסוקה ובדיוור. הממצא המרכזי מהטבלה הוא שבאזור ובכל הרשויות הערביות שהשיבו לפנייתנו- שפרעם, משהאד, דיר אל אסדאד וכסרא סמיע- שבהן אין תכניות לטיפול ולסיוע למכורים נקיים, על אף שישנם מכורים נקיים הרשומים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות אלה.

במענה לשאלתנו על הקשיים בהפעלת תכניות אלה עולה כי לכל רשות קשיים שונים, אך באופן כללי הם נוגעים לשינוי באופי המכורים, למחסור בתקציבים, להעדר מסגרות ייעודיות וכן להעדר הכשרה מתאימה. כך לדוגמה, בתל אביב ובשפרעם יש קושי בהתמודדות עם המשתמשים ב"סמי פיצוציות" ו"סמי מסיבה" בשל העדר תשתית טיפולית למשתמשים אלו ובשל העובדה שהמשתמשים אינם תופסים עצמם מכורים. ברמלה יש מחסור במסגרות המותאמות לנשים מכורות. בדיר אל אסאד יש רק עובד סוציאלי אחד שנותן מענה ליישוב המונה כאמור למעלה מ-11,000 תושבים ולדברי הרשות המקומית אין מענה למכורים בגיל 12-18 ואין משאבים לשיקום המכורים. גם מעריית שפרעם נמסר לנו כי התקציב מיועד לבדיקות שתן בלבד, ובחלק מהרשויות נמסר על מחסור בהשתלמויות והכשרות לעובדי היחידה.

מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה גם לרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול בשאלה מהן התוכניות שמפעילה הרשות ברשויות המקומיות בכדי לסייע למכורים נקיים ברשויות המקומיות השונות. לדברי הרשות, האגף לטיפול ושיקום ברשות למלחמה בסמים ואלכוהול יזם וסייע בפתיחתם של מקומות טיפוליים שעברו לאחריות משרדי הרווחה ושירותים חברתיים, וזאת לצד הפעולות האלה:²⁸

²⁸ סוזן בן-עזרא, מ"מ ראש אגף טיפול ושיקום, הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, מכתב, 31 בינואר 2016.

- **הפעלת תכניות לשיקום תעסוקתי** - במחצית הראשונה של שנת 2016 יופעלו שש קבוצות ובמחצית השנייה צפויות להיפתח שש קבוצות נוספות. לדברי הרשות, כיום פועלות קבוצות בנצרת, בטורעאן, בעראבה, באשדוד, בבאר-שבע, במודיעין וברמלה. בכל שנה מטופלים 150 איש ביישובים שונים.
- **מינוי רכזת שיקום תעסוקתי** - במימון הרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול הפועלת בחיפה ומלווה כ-100 מכורים נקיים.
- **שיקום קוגניטיבי-מענה** אבחוני למכורים לקויי למידה. תכנית הפועלת כשלוש שנים במלכישוע, בכפר איזון ובחולון. לדברי הרשות, ב-2016 התוכנית תמשיך במלכישוע.
- **לימודים לתואר ראשון בקרימינולוגיה ואכיפת החוק** של האוניברסיטה הפתוחה ומכללת בית ברל באמצעות מלגות שמעניקה הרשות דרך קרן חילוט. עד עתה נפתחו שני מחזורים: בראשון התקבלו 27 ובשני 7, בימים אלו מסיימים כמחצית מבני המחזור הראשון.
- **הכשרת מדריכים** פיתוח ומימון הכשרות מדריכים חברתיים לנפגעי סמים ואלכוהול, בעיקר לשיקום מכורים נקיים. מדובר בהכשרה שנתית בהיקף של 238 שעות אקדמיות, במכללת בית ברל. ההכשרה מיועדת בעיקר למכורים הנקיים לפחות שנתיים וחצי והעובדים בפועל בחצי משרה כמדריכים חברתיים. לדברי הרשות, מאז 1990 הוכשרו כ-700 מכורים נקיים חלקם המשיכו ללימודי תואר ראשון וחלקם אף לתואר שני.
- **מלגות סיוע ללימודי מקצוע או לימודים אקדמאיים**, לדברי הרשות, עד כה ניתנו כ-640 מלגות בסך כולל של כ-2,900,000 ש"ח.
- **הפעלת צ'ט אינטרנט** בה משתתפים כ-10 מכורים נקיים בציט שבועי.

במענה לשאלתנו השיב משרד הרווחה כי הקושי העיקרי עמו מתמודדות רוב היחידות לטיפול בהתמכרויות באשר למכורים הנקיים היא שילובם במקומות תעסוקה, הן בשל מחסור במקומות תעסוקה והן בשל היעדר שירותי תמיכה תעסוקתיים כמו שיקום תעסוקתי. כמו-כן יש מחסור במתן טיפולי שיניים, שכן המכורים סובלים מבעיות שיניים קשות. לדברי המשרד יש לשפר את תוצאות הטיפול במכורים ולשם כך יש להגדיל את מספר יחידות הטיפול, לפתח מסגרות יום נוספות להכוונה תעסוקתית, וגם מסגרות שיקום תעסוקתי נוספות, להקים מקלטי חירום ודירות מעבר ברשויות. לדברי המשרד, ישנו קושי באיתור האוכלוסייה המכורה והמצויה בסכנה ממשית, ועל מנת להתגבר על קושי זה יש להגדיל ולהרחיב את הצוותים העוסקים באיתור האקטיבי.²⁹

4. קבוצות תמיכה במכורים נקיים

השירות לטיפול בהתמכרויות של משרד הרווחה, מפעיל 250 קבוצות טיפוליות, במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות המתמקדות בטיפול התנהגותי-קוגניטיבי, בהתמודדות עם התמכרויות, קבוצות עולים חדשים, קבוצות לשיפור הקשר הבין-זוגי, קבוצות לטיפול היכולת ליצירת הקשר הבין-אישי והפסקת אלימות. התכנים בתכניות נקבעות על-ידי השירות לטיפול בהתמכרויות ומפקחיו. לדברי משרד הרווחה, הסיוע מיועד למטופלים בלשכות הרווחה, וכל מכור שמעוניין להצטרף מתקבל. מספר המשתתפים הממוצע בקבוצה עומד על עשרה. הקבוצות מונחות על ידי 200 עובדים סוציאליים מעובדי השירות שזהו מרכיב נוסף בעבודתם. לדברי אהרון שבי, מנהל האגף לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה,

²⁹ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה ושירותים חברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2016.

נדרש תקצוב נוסף להפעלתן של חמישים קבוצות נוספות.³⁰ לגבי הקבוצות במגזר הערבי, לדברי שבי ישנן 15 קבוצות דוברות ערבית במגזר הערבי, אך לא נמסר לנו מידע על קיומן של קבוצות דוברות ערבית ברשויות אחרות בהן מטופלים דוברי ערבית.

בנוסף, יש **קבוצות תמיכה עצמאיות** המהוות שלב משלים בגמילה מהתמכרות, וברוב טיפולי הגמילה מעודדים את המכור להצטרף לקבוצת תמיכה עצמאית בסוף תהליך הגמילה.³¹ ככלל, קבוצות אלו אינן מונחות על-ידי אנשי מקצוע אלא על-ידי מכורים לשעבר, בהתבסס על הרעיון שרק אדם שהיה מכור ונגמל יכול להוות דוגמה אישית ולהעביר את המסרים במטרה לסייע בהחלמה. המכור הנקי אמור לאתר את הקבוצות ולהצטרף אליהן באופן עצמאי, אפשר גם שהמטפל או העובד הסוציאלי יציע למכור להצטרף לקבוצת תמיכה, אולם איתור הקבוצה וההצטרפות אליה תהיה מרצונו של המכור הנקי. קבוצות אלו אינן מעוגנות ומאורגנות על-ידי גורם רשמי כלשהו, אלא מתארגנות ופועלות וממומנות באופן עצמאי וולונטרי, והרשויות המקומיות מעמידות לטובת קבוצות אלו רק את המבנה ואחזקתו.³²

אחת מהשיטות המרכזיות על-פיהן פועלות קבוצות התמיכה העצמאיות היא שיטת "12 הצעדים". על-פי העיקרון הבסיסי של שיטה זו רק אדם שהיה מכור ונגמל יכול לסייע למכור אחר מתוך ניסיונו האישי. הקבוצות נערכות כקבוצות דיון, מבלי לדרוש מהמשתתפים חשיפה אישית נוקבת. עם זאת, הקבוצה תספק למשתתפים תנאים במידה וירצו להיחשף, למשל: שמירה על סודיות ומתן סביבה תומכת, המפגשים הם חצי מובנים וגמישים בהתאם לצרכי המשתתפים בקבוצה. פעילות הקבוצה כוללת 12 שלבים, המכונים צעדים, כל צעד כולל עקרונות רוחניים כאשר תוך כדי ההתקדמות העקרונות הללו הופכים לחלק מדרך החיים החדשה של המכור. החלוקה לקבוצות לימוד היא לפי התקדמות בצעדים.³³

שיטת "12 צעדים" נוסדה בתחילה עבור ארגון אלכוהוליסטים אנונימיים (AA) ואומצה על-ידי ארגון אכלני יתר כפייתיים אנונימיים (OA), וארגון משתמשי החומרים הנרקוטיים אנונימיים (NA). ארגון NA ערך התאמות בשיטת "12 הצעדים" כך שתותאם למכורים לחומרים נרקוטיים. ההתאמה העיקרית הייתה התמקדות בהתמכרות ולא דווקא בחומר אליו התמכר המטופל. שיטת "12 הצעדים" אומצה על ידי NA ישראל בשנת 1984. ביל וילסון מייסד שיטת "12 הצעדים" הדגיש את היסוד הרוחני בהחלמה, ולדברי המדען הראשי של השרות למלחמה בסמים ואלכוהול, דר' יוסי פיש-הראל "בהתאמה לכך, תכנית '12 הצעדים', היא תכנית רוחנית המכוונת את הצועדים בה לדרך חיים רוחנית ולהתעוררות רוחנית כל אחד בקצב שלו".³⁴ להלן פירוט שלבי העבודה בשיטת "12 הצעדים":

קבוצת הכנה: טרום הצעד הראשון מדגיש את התפיסה לפיה ניתן להתחיל בהחלמה עוד בשלב הגמילה הפיזית. הואיל והמשתתפים נמצאים באמצע או בסוף תסמונת הגמילה (קריז), ומכיוון שבשלב זה המכורים אינם פנויים ללימוד והם בסיכון גדול של רצון לחזור להשתמש, הרי שהלימוד בקבוצה זו יהיה יותר על בסיס חווייתי מאשר לימודי .

קבוצת צעד ראשון: הקניית בסיס חזק למטופל עליו יתבססו שאר הצעדים. התכנים בקבוצה יעסקו בחוסר אונים של המכור; במחלת ההתמכרות; בחיים שלא ניתנים לניהול; ניתן רקע על התוכנית; "כלי

³⁰ ש.ם.

³¹ [National Institute on Drug Abuse, Self help and drug addiction treatment.](#)

³² סוזן בן-עזרא מ"מ ראש אגף טיפול שויקום, הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2016.
³³ מדרוך לעבודת תכנית 12 הצעדים במסגרות טיפוליות שיקומיות למכורים, דר' נתי רונאל, פרנסואז הופמן ובני יעקב, הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול.

³⁴ דר' יוסי הראל-פיש, המדען הראשי של הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, מכתב, 31 בינואר 2016.

ההחלמה" של התוכנית והעקרונות הרוחניים של הצעד הראשון – כנות, קבלה, כניעה וענווה - עקרונות המאפשרים את המשך ההחלמה.

קבוצת צעדים שניים-שלוש : בשלבים הללו המכור צריך למצוא את הכוח שהינו חזק יותר מההתמכרות שיסייע לו בהחלמה. בצעד השני המכור לומד על הכוח החיובי שיתמוך בהחלמה שלו ובצעד השלישי הוא ילמד כיצד לבחור בכוח הזה על מנת שיוכל לנהל את חייו. העקרונות הרוחניים של הצעד השני הם הפתיחות והתקווה לאפשרות להחלים, ושל הצעד השלישי הם הנכונות לנסות.

קבוצת צעדים ארבע-שבע : צעדים אלה מכוונים את המכור להיכרות עצמית ולתיקון עצמי ולעריכת חשבון נפש. צעד ארבע כולל התוודות עצמית; צעד חמש כולל התוודות בפני אדם נוסף המתבססת על העקרונות הרוחניים: אומץ, אמון ויושר; צעד שישי כולל ויתור על דפוסי חשיבה ופגמים ישנים שאפיינו את תקופת ההתמכרות; צעד שביעי כולל ביצוע של הויתור על דפוסי החשיבה הפגומים ובחינת מידת הענווה של המכור שבאמצעותה הוא יכיר במגבלותיו ובצורך בעזרה.

קבוצת צעדים שמונה-תשע : עבודה עצמית לשם תיקון היחסים עם אלו שנפגעו על-ידי המכור. צעד שמונה כולל רישום של האנשים שנפגעו על-ידי המכור והנכונות לכפר בפניהם; בצעד תשע מומלץ למכור לגשת אל האנשים שנפגעו ממנו ולהתנצל בפניהם.

קבוצת צעדים עשר-שנים-עשרה : לעומת הצעדים הקודמים בהם התמקד המכור בעברו, בשלושת הצעדים הבאים המכור מתבונן קדימה ובהבטחת דרך החיים הרוחנית. צעד עשר כולל סילוק החסמים החדשים שהופיעו ומניעת הפיכת הטעויות והמעידות הקטנות לנפילות גדולות שקשה לצאת מהן; צעד אחד עשר מציע למכור להתבונן פנימה ולתרגל התבוננות יומית; ובצעד שניים עשר המכור נמצא במצב של התעוררות רוחנית ובעל רצון טבעי לשתף את האחרים במצבו.

הקבוצה מתכנסת פעמיים בשבוע ומשתתפים בה עד עשרה מכורים. עם עזיבת משתתפים, ניתן לקבל אליה מצטרפים חדשים כך שיהיו בה חדשים וותיקים גם יחד. למנחה בקבוצה יש תפקיד מרכזי ועליו להיות בקי בתהליכים קבוצתיים ובשפת התוכנית קרי "12 הצעדים" ולתרגל את עקרונותיה כדרך חיים, כך שיוכל להדגים אותה למשתתפים. מכיוון שהעבודה בתוכנית היא אישית לכל מטופל יוצמד חונך אישי שבדרך כלל יהיה מטופל ותיק. לאחר התקדמות בטיפול מדריכי המרכז יסייעו לחונכים. במידת הצורך ניתן לקיים מפגש זוגי או משפחתי על בסיס "12 צעדים" וזאת בהתאם לנכונות של בני המשפחה לשתף פעולה.

לדברי המדען הראשי של הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, "NA ישראל גדל בהתמדה והיום הוא ארגון שנוף בכל הארץ, מכובד על ידי החברה והממסד ומסייע לאלפי מכורים מידי שנה..."³⁵ עם זאת, ממשרד הרווחה נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי "המשרד באמצעות השירות לטיפול בהתמכרויות אינו מציע ואינו מלמד את שיטת "12 הצעדים" (תכנית זו מתקיימת על-ידי עובדים בודדים שהתמחו בכך)."³⁶

מבין 18 הרשויות שהשיבו למרכז המחקר והמידע של הכנסת עולה כי קבוצות תמיכה עצמית על-פי שיטת "12 הצעדים" פועלות בחיפה, בחדרה, באשדוד ובטירת הכרמל.

³⁵ ד"ר יוסי הראל-פיש, המדען הראשי של הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, מכתב, 31 בינואר 2016.
³⁶ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2016.

5. קבוצות התמיכה הפועלות ברשויות שהשיבו למרכז המרכז המחקר והמידע

בפרק זה נציג את קבוצות התמיכה השונות, כולל שיטת "12 הצעדים", הפועלות ב-18 רשויות מקומיות. נקדים ונאמר כי מבין הרשויות שהשיבו לפנייתנו אין קבוצות תמיכה בשרעם, בדיר אל-אסד ובכסרע סמאע, במשהאד ובאזור ועיריית גבעתיים לא מסרה מידע בעניין זה.

תל-אביב-יפו:

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

קב' טיפוליות – 8 קב' בשפה העברית, בכל אחת מהן משתתפים המונחים על-ידי שני מנחים שהוכשרו בתחום הטיפול בנפגעי סמים חלקם גם הוכשרו בהנחיית קבוצות למכורים. לקבוצה מתקבלים משתתפים שאינם בעלי מחלת נפש פעילה, ובכפוף לחוות דעת של עו"ס כי המטופל מסוגל להתמודד עם טיפול קבוצתי.

קב' טיפוליות לנשים מכורות – תנאי הקבלה הם היעדר מחלת נפש פעילה ויכולת להתמודד עם תכנים קבוצתיים. יש קב' אחת עם 5 משתתפים ו-2 מנחים.

קב' לנשות מכורים – היעדר מחלת נפש פעילה, ונכונות של אשת המכור להשתלב בקבוצה. קב' אחת עם 8 משתתפים ו-2 מנחים.

קב' מועדון חברתי/פרויקט דרכים - מיועדת למכורים נקיים מסמים. ברשות פועלות 3 קבוצות בכל אחת מהן 12 משתתפים. באשר לשלוש הקב' האחרונות לא נמסר לנו באיזו שפה הן מתנהלות. לא נמסר מידע על מספר הממתינים להתקבל לתוכנית.

תקציב: התכניות ממומנות ע"י משרד הרווחה והרשות המקומית, המנחים הם עובדי עירייה. הערכה: לא בוצעה הערכה על יעילות התוכניות.

חיפה

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

"12 צעדים" וקב' דינמית פתוחה "רק להיום" - על המטופל להיות נקי מהתמכרות לסמים/אלכוהול/להימורים ולהשתתף בטיפול פרטני. ברשות פועלות 7 קב', מתוכן 6 בשפה העברית ואחת ברוסית. בכל אחת מהן 15 משתתפים ושני מנחים.

תקציב: עיריית חיפה ומשרד הרווחה.

קב' לבעלי תחלואה כפולה – מיועדת לבעלי תחלואה כפולה, נקיים מסמים ואלכוהול המקבלים טיפול תרופתי. קב' אחת בעברית עם 8 משתתפים ו-2 מנחים.

תקציב: העירייה ושירותי בריאות כללית.

קב' לבני משפחה של מכורים – על המשתתף להיות בעל קירבה ראשונה למכור ולהתגורר עמו. קב' אחת בשפה העברית, שבה 10 משתתפים ושני מנחים.

תקציב: עיריית חיפה, משרד הרווחה ומשרד הבריאות.

קב' קונגפו לאבות נגמלים יחד עם בניהם – אבות נקיים לילדים בגיל 6-12. קב' אחת בשפה העברית שבה שני מנחים.

תקציב: עיריית חיפה ומשרד הרווחה.

גמילה מעישון סיגריות – על המתמודד להיות נקי מסמים ועישון סיגריות. יש קב' אחת בעברית, שבה 12 משתתפים ומנחה אחד בוגר הכשרה על-ידי קופת חולים.

תקציב: עירייה ושירותי בריאות כללית.

לא נמסר מידע על מספר הממתינים להתקבל לכל אחת מהקבוצות.

הערכה וממצאים: לדברי עיריית חיפה, לא בוצעה הערכה של הקבוצות.

אשדוד:

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

סמים:

"12 צעדים" - מטופלים נקיים שעברו תהליך טיפולי מתקדם וסיימו מסגרת של מרכז יום. יש קבוצה אחת בשפה עברית עם 10 משתתפים ומנחה אחד שעבר הכשרה של תכנית 12 צעדים. כיום ממתניים להצטרף לקבוצה 14 מטופלים.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משותפת עם המשתתפים, לדברי חי חדד מנהל היחידה לטיפול בנפגעי סמים באשדוד, הקבוצה חשובה מאוד לחיזוק המכור והשמירה על הניקיון.

קבוצת הורים - לפיתוח מיומנויות תקשורת ההבנה של תפקיד ההורים, האחים ובכלל המעריך המשפחתי. הורים למכורים שהם נקיים מעל חצי שנה וכן הורים לילדים בגיל 0-18 המטופלים בתחנה לנפגעי סמים באשדוד. רצוי שהמטופל ילווה על-ידי בן/בת הזוג. קבוצה אחת עם 12 משתתפים ומנחה אחד. 16 מטופלים ממתניים להצטרפות לקבוצה.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שאלון ושיחת משותפת, לפיה התוכנית מסייעת לשיפור התפקוד ההורי ומעניקה כלים לדרכי חינוך תוך עמידה על הצבת גבולות.

קבוצה ילדי מכורים - מיועדת לילדי מכורים שהוריהם מטופלים בתחנה לטיפול בנפגעי סמים באשדוד. העלאת הדימוי העצמי, מתן כלים להתמודדות עם מצבי מצוקה, פריקת מטענים רגשיים, הצבת גבולות וחשיפה לתכנים של תרבות ומדע. קבוצה אחת, עם 12 משתתפים ומנחה אחד. כיום ממתניים 14 מטופלים להצטרף לקבוצה.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משותפת עם הילדים וההורים. לפיה הקבוצה מסייעת לשיפור הערכה עצמית של הילדים והדימוי העצמי שלהם, בה קיבלו לגיטימציה לביטוי עצמי ללא כל חשש, ונחשפו לתכנים תרבותיים ומדעיים שהיו זרים להם.

יישומי מחשב לגברים ולנשים בנפרד - מיועדת למטופלים או בוגרי מרכזי יום או מטופלים בתחנה. שתי קבוצות בשפה העברית, עם 8 משתתפים בכל קבוצה ומדריכה אחת המוסמכת להדרכת מחשבים. כיום יש 21 ממתניים.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משותפת, לפיה עולה כי לימודים מסייעים למשתתפים להשתלב בעולם העבודה ובחיי היומיום.

מניעת אלימות ושיטה כעסים - מיועדת למכורים הנקיים מסמים, יש 2 קבוצות בשפה העברית עם 10 משתתפים בכל קב' ומנחה אחת שמתמחה במניעת אלימות.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות משותפת ושאלון ממנה עולה כי חל שינוי בפרשנות לאלימות בקרב המשתתפים, כמו כן המשתתפים רכשו כלים להתמודדות עם אלימות.

קבוצה המיועדת לבוגרי מרכז יום - המעניקה כלים להתמודדות עם חיי היומיום לאחר היציאה ממרכז היום, חיזוק הכישורים להתמודדות עם העבודה והמשפחה. בקבוצה יש 10 משתתפים ומנחה אחד שהוא עו"ס, כיום ממתניים 12 מטופלים.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משותפת ממנה עולה כי הקבוצה מסייעת בהשתלבות במערכות השונות לאחר היציאה ממרכז היום.

קב' לנשות מכורים – מיועדת לנשים שבני זוגם מטופלים בתחנה, קבוצה אחת בעברית, מנחה שהיא עו"ס המתמחה בטיפול בנשים עם 9 משתתפות. כיום ממתניות 11 נשים.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משותפת ומדידה ממנה עולה כי הקבוצה תרמה לשיפור היחסים הזוגיים ורכישת כלים להתמודדות עם הקשיים ועם התלות השותפתית עם בן הזוג.

נשים מכורות קבוצה אחת בעברית המיועדת לנשים מכורות המטופלות בתחנה, עם 9 משתתפות ומנחה אחת שהיא עו"ס המתמחה בטיפול בנשים. כיום 12 נשים ממתניות להצטרף.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משותפת ומדידה, לפיה הקבוצה תרמה להעצמת האישה וחיזוק תחושת השייכות שלה והאמונה ביכולתה להתמודד עם מעגלי הסביבה השונים.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

קבוצת צעירים – מיועדת למכורים נקיים בגיל 18-24 המטופלים בתחנה, קבוצה אחת עם 12 משתתפים ומנחה אחד עו"ס המתמחה בטיפול בנפגעי סמים ובהנחיית קבוצות.

פסיכותרפיה גופנית – מיועדת למטופלים נקיים שמטופלים בתחנה. קבוצה אחת עם 9 משתתפים ומנחה אחד עו"ס המתמחה בפסיכותרפיה גופנית הנחיית קבוצות וטיפול בנפגעי סמים.

הערכה וממצאים: בימים אלה מתחילים בביצוע הערכת שתי הקבוצות באמצעות שאלון ומשוב אישי.

שפה: כל הקבוצות שפורטו לעיל מתנהלות בשפה העברית.

תקציב: אגף הרווחה של עיריית אשדוד ומשרד הרווחה.

מכורים לאלכוהול:

שולחן ערוך ("ז'וסוליה") - מיועדת לדוברי רוסית עם 12 משתתפים מנחה אחד עו"ס דובר רוסית. 14 איש שמבקשים להתקבל.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שאלון הבוחן את השיפור בתחומי החיים של המשתתף, ממנה עולה כי המשתתפים פיתחו כלים להתמודדות עם סיטואציות חברתיות הקשורות למסורת הרוסית העלולות להקשות על תקופת "היובש".

נשים במעגל ההתמכרויות - מיועדת לנשים מכורות לאלכוהול הנמצאות בשלב של הפסקת השתייה ולבנות משפחה של מכורים לאלכוהול. קבוצה אחת בשפה העברית עם 10 משתתפים, מנחה אחד עם תואר שני שעבר הכשרה לטיפול בהתמכרויות. 12 איש מבקשים להתקבל.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שאלון הבוחן את השיפור בחייו של המשתתף, ממנה עולה כי הקבוצה העלתה את המודעות לנזקי ההתמכרות, הכרה בהשפעת ההתמכרות על החיים האישיים אימוץ דרכים להתמודדות עם ההתמכרות ויצירת שיח פתוח על ההתמכרות.

קבוצה טרום גמילה - מיועדת למטופלים חדשים שנמצאים בתהליך האבחון ואיתור בעיית השתייה. קבוצה אחת בשפה העברית עם 13 משתתפים ו-2 מנחים עו"ס. 13 מבקשים להתקבל לקבוצה.

הערכה וממצאים: הערכה פנימית באמצעות שאלון הבוחן את השיפור בחיי היומיום, ממנו עולה כי חלה עלייה ברמת המודעות לסכנות הטמונות בשימוש מוגבר באלכוהול, ועלייה במספר המטופלים ששמרו על הפסקת שתייה והתמדה לאורך זמן בהשתתפות בקבוצה.

תקציב: יחידה לטיפול בהתמכרויות של עיריית אשדוד

הערכה וממצאים: בוצעה ע"י עריית אשדוד באמצעות שאלון הבוחן את השיפור בחייו של המשתתף, לא נמסרו ממצאי הערכה.

סדנת העצמה לנשים - מיועדת לנשים מכורות הנמצאות בהפסקת שתייה ובנות משפחה של מכורים. קבוצה אחת בשפה העברית שבה 10 משתתפים ומנחה אחד בעל תואר MA ומתמחה בטיפול בנפגעי התמכרויות. 12 מבקשים להתקבל לקבוצה.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות דיווח עצמי של המשתתפות ושל הצוות המטפל ממנה עולה כי חלה הפחתה בחשש ובבושה אודות ההתמכרות המשפחתית, ורל שיפור בתחושת השייכות ועלייה במוטיבציה להשתלב במערך הטיפול.

קבוצת "האבא שבי" - מיועדת לאבות מכורים. קבוצה אחת בשפה העברית שבה 9 משתתפים, ושתי מנחות שהן סטודנטיות לעו"ס שנה ג'. 11 איש מבקשים להתקבל לקבוצה.

תקציב: היחידה לטיפול בהתמכרויות של עיריית אשדוד.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות דיווח אישי של המשתתפים ודיווח של הצוות המטפל, לפיה הקבוצה אפשרה להעלות את המודעות ושיקום הקשר עם הילדים.

טיפול ליוצאי אתיופיה (ט.ל.א.) - מיועדת למטופלים יוצאי העדה האתיופית עם בעיית אלכוהול. קבוצה אחת בשפה האמהרית עם 9 משתתפים, ומנחה אחת בעלת תואר BA בעו"ס דוברת טיגרית ואמהרית. 9 מבקשים להתקבל לקבוצה.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות שאלון אישי הבוחן את השיפור בחיי היומיום ממנו עולה כי חלה עלייה במספר יוצאי אתיופיה שפונים לקבלת סיוע, ייעוץ וטיפול בבעיות שתייה, וכן יצירת גרעין משתתפים השומרים על הפסקת שתייה רציפה.

סדנא להעצמת גברים יוצאי אתיופיה - קבוצה אחת בשפה האמהרית, המיועדת למטופלים יוצאי אתיופיה עם בעיית אלכוהול, בה יש 9 משתתפים, ו-9 המבקשים להתקבל. מנחה הקבוצה הוא מגשר ובן העדה האתיופית שעבר הכשרה בהנחיית קבוצות.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית באמצעות דיווח אישי, לפיה המטופלים דיווחו על מוטיבציה גבוהה ללקיחת חלק פעיל בחיי המשפחה ושיפור חייהם. **תקציב:** תקציב לעולים המטופלים ביחידה לטיפול בהתמכרויות.

חולון

קבוצות תמיכה הפועלות ברשות:

קב' מתחילים - בת 10 מפגשים שמטרתה הכרת היחידה לטיפול בהתמכרויות; **קב' מניעת מעידה** - קבוצת המשך למסיימי קבוצת מתחילים; **קב' נוער** - שמטרתה למזער נזקים בקרב בני נוער מכורים; **קב' נשים** - קבוצה תהליכית שנתית גוף-ונפש; **קב' מהמרים** - שמטרתה לסייע בהבנת נפש המכור. קבוצות אלה מיועדות למי שמטופל ביחידה והוא נקי ובעל המלצה של המטפל הפרטני.

כל הקבוצות הן בשפה העברית ובכל אחת מהן עד 15 משתתפים בהנחיית מדריך מוסמך ועו"ס.

תקציב: עיריית חולון.

קב' הורים - מסייעת בהכוונה וליווי של הורים במצבי משבר. מיועדת להורים למטופל ביחידה וכן להורים למכורים שאינם מטופלים ביחידה, בכפוף להמלצה של מטפל פרטני. ברשות פועלות שתי קבוצות בשפה העברית בכל אחת מהן יש עד 18 משתתפים. כל קבוצה מונחית על-ידי מדריך ועו"ס. הקבוצות מופעלות על ידי הרשות, ו"תכנית 360 לילדים בסיכון".³⁷

מקור המימון פעילות הקבוצה: "תכנית 360 לילדים בסיכון".

קב' נשות מכורים - קבוצה תהליכית ליציאה ממצב של תלות הדדית לקראת היפרדות, המיועדת לנשים של מטופלים ביחידה שהופנו על-ידי מטפל פרטני. יש קבוצה אחת בשפה העברית שבה עד 15 משתתפות בהנחיית מדריך ועו"ס.

מקור המימון פעילות הקבוצה: עיריית חולון.

בכל קבוצות שפורטו לעיל אין רשימת המתנה.

הערכה וממצאים: לדברי עיריית חולון, כל התוכניות עברו הערכה על-ידי המנחים וראש הצוות באמצעות משוב פנימי, למעט קבוצות ההורים שהערכתה בוצעה באמצעות שאלון בתחילת פעילותה, במהלכה ובסופה. לא נמסרו לנו ממצאי ההערכה.

³⁷ להרחבה על תכנית "360 לילדים בסיכון" ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [סוגיות נבחרות של הוועדה לזכויות הילד](#), כתיבה: מריה רבינוביץ, 2015.

אשקלון:

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

קבוצת התערבות בנפגעי אלכוהול יוצאי חבר העמים לשעבר - המיועדת למכור שהוא נקי מסמים ואלכוהול. לא נמסר באיזו שפה פועלת הקבוצה שבה 23 משתתפים המונחים על-ידי עו"ס המתמחה בטיפול בהתמכרויות. אין רשימת המתנה לקבוצה. מקור מימון פעילות הקבוצה: אגף הרווחה בעיריית אשקלון.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה פנימית שבחנה את משך פעילות הקבוצה ומספר המשתתפים.

תקציב: עריית אשקלון.

הערכה וממצאים: לדברי, מנהל המחלקה לטיפול בנפגעי התמכרויות בוצעה הערכה פנימית שבדקה את מספר הבוגרים ויכולתם להישאר נקיים מסמים לתקופה של שנתיים עד חמש שנים.

קבוצת נשים מכורות; קבוצה לנשות מכורים; קבוצה לדרי רחוב; קבוצה לשיקום אסירים;

ארבע קבוצות אלו מיועדת למי שעבר ראיון קבלה ובכפוף להמלצה של עו"ס המומחה בטיפול בהתמכרויות. ארבע הקבוצות מתנהלות בשפה העברית, בכל קבוצה בין 8-12 משתתפים המונחים על-ידי עו"ס לטיפול בהתמכרויות.

תקציב: מימון של עיריית אשקלון ומשרד הרווחה.

הערכה וממצאים: לדברי הערייה, בוצעה הערכה באמצעות שאלון לבחינת שביעות הרצון, מידת ההשתתפות, משך התקופה שהקבוצה הצליחה לקיים פגישות וכן היכולת של המשתתפים לשמור על ניקיון. לא נמסרו ממצאי ההערכה.

בית-שמש

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

קבוצה טיפולית דינמית מיועדת למכורים נקיים במשך יותר מחצי שנה. מופעלות שתי קבוצות פועלות בשנה בשפה העברית ובכל אחת בין 13-15 משתתפים. מספר המבקשים להתקבל לקבוצה עומד על 20.

תקציב: התוכנית ממומנת על-ידי עיריית בית שמש.

הערכה וממצאים: לא בוצעה הערכה.

קבוצה פוטותרפיה - תרפיה באמצעות צילום המיועדת למכורים נקיים במשך יותר מחצי שנה. הקבוצה, שאמורה להיפתח בחודש מארס 2016, תתנהל בשפה העברית ובה יהיו בין 10-15 משתתפים שיונחו על-ידי צלמת ועובדת סוציאלית.

תקציב: משרד הרווחה.

חדרה:

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

12 צעדים - המיועדת למכורים נקיים מסמים ואלכוהול. ברשות פועלות 3 קבוצות בכל אחת מהן 10 משתתפים המלווים על-ידי שני מדריכים ועו"ס. הקבוצות מתנהלות בעברית וברוסית, והן מיועדות לכל המבקש להשתתף בהן. לדברי הרשות אין לקבוצה זאת רשימת המתנה.

הערכה וממצאים: לא בוצעה הערכה מסודרת, עם זאת נערכה הערכה לבחינת משך ההשתתפות בקבוצה ומשך תקופת השמירה על הניקיון. לא נמסרו הממצאים.

"גם וגם" - מיועדת למכורים נקיים מסמים ואלכוהול שאובחנו כבעלי תחלואה כפולה. התכנית מופעלת שלוש פעמים בשנה, בכל פעם משתתפים בה 10 משתתפים, המונחים על-ידי שני עו"ס. כל אחד רשאי להשתתף בתכנית ולדברי עיריית חדרה אין רשימת המתנה. התוכנית מופעלת ע"י מדור לטיפול בהתמכרויות בעיריית חדרה ודיור "ענבלים".

הערכה וממצאים: לדברי עיריית חדרה, לא בוצעה הערכה מסודרת, אך נערכה הערכה לבחינת משך הזמן בו המכור נותר נקי מסמים ומשך ההשתתפות בקבוצה. לא נמסרו הממצאים.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

קבוצה למהמרים – שלוש קבוצות בשנה המיועדות למהמרים שנגמלו. הקבוצות פועלות בשפה העברית ובהן 10 משתתפים בשנה המונחים על-ידי עו"ס.

הערכה וממצאים: לא בוצעה הערכה.

קבוצות לנשים - מיועדות לנשים נקיות מחומרים פסיכואקטיביים. יש קבוצה אחת בשפה העברית שבה משתתפות חמש נשים המונחות על-ידי מדריכת מכורים.

הערכה וממצאים: לא בוצעה הערכה.

מקור מימון פעילות הקבוצות: המדור לטיפול בהתמכרויות בעיריית חדרה.

רמלה

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

קבוצת מתחילים – מיועדת למטופל המסוגל להשתתף בטיפול קבוצתי ומוכן לעבור בדיקות שתן. קב' אחת שבה 10 משתתפים המונחים על-ידי עו"ס קליני ומדריך טיפולי.

הערכה וממצאים: לדברי עיריית רמלה, הערכה מבוצעת על-ידי מנהלת היחידה ומנחי הקבוצה ובמסגרתה מפיקים לקחים ליישום עתידי. לא נמסרו מהם הממצאים.

בנוסף מופעלות, קבוצת מתחילים לתיעול כעסים וסדנא להורים הממומנות ע"י תקבולי המטופלים, הרשות למלחמה וסמים וכספי חילוט. כל הקבוצות הן בשפה העברית.

עכו

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

רכיבה טיפולית על סוסים – מכורים נקיים המביעים נכונות ורצון להשתלב בקבוצה. קבוצה אחת בשפה העברית שבה 8 משתתפים. 8 מטופלים ממתנינים להצטרף לקב'.

תקציב: עיריית עכו.

הערכה: לדברי עיריית עכו, בוצעה ע"י רכזת היחידה, והצלחת התכנית נבחנה על-פי מספר המשתתפים, התמדה, מידת שיתוף הפעולה ושיעור הנשירה. עוד נמסר כי מהערכה עולה שהטיפול באמצעות בעלי חיים מחזק את הביטחון העצמי של המכור ומסייע בשינוי דפוסי התנהגות.

קב' הורים קשישים שילדיהם המכורים מתגוררים עימם – הקב' מופעלת בשיתוף עם המדור לקשיש בעיריית עכו. יש קבוצה אחת בשפה העברית עם 9 משתתפים ו 2 עו"ס עם ניסיון בהנחיית קבוצות. המנחות הן עובדות עריית עכו. 9 ממתנינים להצטרף לקבוצה.

הערכה וממצאים: בוצעה הערכה בה נבחנו התהליכים עם ההורה ועם המכור. הקבוצה העניקה להורים המשתתפים כלים לקבל את העובדה שהוא הורה לילד מכור והדרכים להתמודדות עם עובדה זו.

אור יהודה

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

קבוצת מתקדמים – פיתוח מיומנויות לשמירה על הניקיון, הימנעות ממצבי סיכון ושליטה בכעסים. על מנת להשתתף על המכור להיות נקי במשך חודשיים רצופים וכן לעבור ועדת אבחון. בכל קבוצה יש בין 8-11 משתתפים והן מתנהלות בשפה העברית. לא נמסר מידע על מספר הממתנינים להצטרף לקבוצה.

תקציב: משרד הרווחה והשירותים חברתיים.

הערכה וממצאים: לא נמסר מידע לגבי ביצוע הערכה וממצאיה.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

דימונה

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

DBT - טיפול דיאלקטי-התנהגותי לעמידה במצבי לחץ, מצוקה ויסות רגשי וזיהוי רגשות. על-מנת להתקבל צריך להיות נקי מסמים ואלכוהול. קבוצה אחת בשפה העברית בה 8-10 משתתפים. לא נמסר מידע על מספר הממתינים להתקבל.

תקציב - משרד הרווחה.

הערכה וממצאים: לא בוצעה הערכה.

טירת הכרמל

קבוצות התמיכה הפועלות ברשות:

שיטת 12 צעדים - קבוצה אחת בעברית שבה 12 משתתפים.

קב' שיקום תעסוקתי - סדנאות וליווי פרטני על כל היבטיו. על מנת להתקבל על המשתתף להיות מכור נקי לחלוטין. מופעלת קבוצה אחת בעברית שבה 8 משתתפים ו-2 מנחים.

"רק להיות" - קבוצת תמיכה המעניקה כישורי חיים, איתור מצבי סיכון ומניעת מעידה. יש קבוצה אחת בעברית עם 15 משתתפים ו-2 מנחים.

קבוצה טיפולית שנועדה להשיג יעדים ומטרות אישיות. מחייבת את המשתתף להיות נקי לחלוטין. מופעלת קבוצה אחת בעברית שבה 12 משתתפים ו-2 מנחים. אין מידע באשר למספר הממתינים.

קב' נוער - מטרתה להעניק כישורי חיים. מופעלת קבוצה אחת בעברית שבה 15 משתתפים ו-2 מנחים.

תקציב: הרשות המקומית ומשרד הרווחה.

הערכה וממצאים: לדברי הרשות המקומית, לכל הקבוצות מבוצעת הערכה בהתאם לתוכנית העבודה ולאישור מנהלת היחידה. ההערכה נמדדת ע"י שביעות רצון המשתתפים ומספר הבוגרים. לדברי הרשות, ברוב התוכניות לא חלו שינויים והם נשארו בדומה לצרכים שזוהו בקרב המטופלים.

ממצאים באשר לקבוצות תמיכה:

- בכל ארבע הרשויות הערביות שהשיבו לפנייתנו שפרעם, דיר אל-אסאד, כסרע סמע ומשהאד אין קבוצות תמיכה למכורים נקיים. נציין כי בשפרעם עתידות להיפתח במהלך שנת 2016 מספר קבוצות תמיכה.
- ככלל, ברשויות המעורבות עכו, רמלה, וחיפה אין קבוצות תמיכה שפועלות בשפה הערבית. גם בעיר תל-אביב-יפו אין קבוצות תמיכה בשפה הערבית, אך לא נמסר לנו מידע על השפה בה מתנהלות שלוש קב' תמיכה בעיר.
- ברשויות המוגדרות כערי עולים: אשדוד, אשקלון, אור-יהודה, טירת הכרמל, דימונה ובית שמש כל קבוצות התמיכה מתנהלות בשפה העברית בלבד. באשדוד פועלת קבוצת תמיכה אחת ברוסית למכורים לאלכוהול ושתי קבוצות בשפה האמהרית. בחיפה ובחדרה שאינן מוגדרות כערי עולים מופעלת קבוצה אחת בשפה הרוסית;
- ככלל מספר המנחים בכל קבוצה נע בין 1-2 והם עובדים סוציאליים העובדים ברשות המקומית. ברוב הקבוצות מספר המשתתפים נע בממוצע בין 8-15 משתתפים;
- בחלק מהרשויות פועלות קבוצות תמיכה המיועדות לבני משפחת המכור: לנשות מכורים, לילדי המכורים או להורים לילדים מכורים. לדוגמה בעכו פועלת קבוצה להורים קשישים לילדים מכורים

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

המתגוררים עימם, אך קבוצה זו מתנהלת רק בשפה העברית על אף שעכו מוגדרת כעיר מעורבת וכ- 46% מהמכורים הנקיים בעיר הם ערבים.

- ביצוע הערכה וממצאים: משרד הרווחה אינו מבצע הערכה נפרדת לבחינת הצלחתן של קבוצות התמיכה. לדברי מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד, הערכת הפעילות הקבוצתית אינה נמדדת בנפרד מהפעילות הטיפולית הכוללת וכן "ככלל תוצאת טיפול מכוונת לכך ש-65% מהמטופלים המתמידים בטיפול ובקבוצות טיפוליות ישיגו את יעדי השיקום שנקבעו כולל שמירה על ניקיון מחומרים".³⁸

ברוב המכריע של הרשויות לא בוצעה הערכה ובחלקן לא בוצעה הערכה סדורה (תל-אביב-יפו, חיפה, דימונה, אור יהודה, ובית שמש) לבחינת הצלחתן של קבוצות התמיכה. עריית אשדוד ביצעה הערכה מפורטת ואף דיווחה על ממצאים של כמה מהקבוצות.

- הערכת קבוצות התמיכה על-פי "12 צעדים" - לדברי מ"מ ראש אגף טיפול ושיקום ברשות למלחמה בסמים ואלכוהול "שיטת 12 הצעדים מסייעת ומאפשרת בשמירה על ניקיון מסמים ואלכוהול ומאפשרת שמירה על אורח חיים נקי מסמים ואלכוהול ואף יצרני".³⁹ ברשויות שדיווחו כי הן מפעילות קבוצות תמיכה על-פי שיטת "12 הצעדים" עולה כי בחיפה לא בוצעה הערכה, בחדרה ההערכה שבוצעה בחנה את משך ההשתתפות בקבוצה ומשך התקופה בה שמרו המשתתפים על הניקיון, אך לא נמסרו לנו ממצאי ההערכה, באשדוד בוצעה הערכה פנימית באמצעות שיחת משוב אישית עם המשתתפים, לפיה הקבוצה תורמת לחיזוק המכור והשמירה על הניקיון, ובטירת הכרמל בוצעה הערכה לכל קבוצות התמיכה הנמדדת ע"פ שביעות רצון המשתתפים ומספר המסיימים.

- תקציב ומימון - חשוב לזכור כי קבוצות התמיכה העצמאיות בכלל ובתוכן אלו הפועלות שיטת "12 צעדים" אינן ממומנות על-ידי גורם כלשהו הואיל ואלו קבוצות וולנטריות המונחות על-ידי מכורים נקיים. הרשויות המקומיות רק מעמידות לצורך הקבוצות הללו מבנה ובסוף כל מפגש נאסף כסף מהמשתתפים לכיבוד קל. לדוגמה: בשפרעם מנסים במשך מספר שנים להפעיל קבוצת NA אך ללא הצלחה בשל הקושי לקבל מבנה או חדר לטובת הפעלת הקבוצה. משרד הרווחה ושירותים חברתיים נמסר לנו כי אין תקציב ייעודי לטובת קבוצות תמיכה, אלא שתחום זה ממומן במסגרת התקציב הכולל לטיפול בהתמכרויות.⁴⁰

מתשובות הרשויות המקומיות עולה כי ככלל קבוצות התמיכה ממומנות על-ידי הרשויות המקומיות ותקציב משרד הרווחה ושירותים חברתיים לטיפול בהתמכרויות. באור-יהודה ובדימונה הן ממומנות על ידי משרד הרווחה, וברמלה על-ידי תקבולי המטופלים, הרשות למלחמה בסמים וכספי חילוט. לשפרעם ואזור אין תקציב להפעלת קבוצות תמיכה.

לדברי סוזן בן עזרא מ"מ ראש אגף טיפול ושיקום ברשות למלחמה בסמים "הרשות הלאומית אינה יכולה לענות על שאלת סך התקציב השנתי המופנה לטובת קבוצות התמיכה במכורים, משום שהסיוע הניתן הוא על-פי בקשות חד-פעמיות לסיוע שכולל שיפוץ מבנים, וכל סיוע חד פעמי למינהו. שאר התקצוב לקבוצות

³⁸ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2016.

³⁹ סוזן בן-עזרא מ"מ ראש אגף טיפול ושיקום, הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2016.

⁴⁰ אהרון שבי, מנהל השירות לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה והשירותים החברתיים, מכתב, 15 בפברואר 2016.

התמיכה לעזרה עצמית ניתן על-ידי הרשויות המקומיות ומופנה ברובו המכריע חטובת לוגיסטיקה מבנית, הואיל והמנחים הם מכורים נקיים שעושים זאת באופן וולונטרי.⁴¹

מהמידע שנאסף על ידינו קשה לקבוע עד כמה היקף קבוצות התמיכה הקיים עונה על הצרכים והאם קבוצות אלה אכן יעילות ותורמות לשיקומם של המכורים הנקיים. נשאלת השאלה האם אין מקום שמשדד הרווחה יבחן את יעילותן של קבוצות תמיכה אלו. ואם יימצא כי מדובר בכלי מרכזי לטיפול במכורים נקיים, מה יהיה תפקידו בתכנון השירות ברמה הארצית כמו גם בתקצובו ברשויות המקומיות בכלל וברשויות המקומיות החלשות בפרט.

מקורות

- אהרון שבי, מנהל אגף לטיפול בהתמכרויות במשרד הרווחה ושירותים חברתיים.
- ד"ר יוסי הראל-פיש, מדען הראשי רשות למלחמה בסמים ואלכוהול.

רשויות מקומיות:

- אבי יקיר, מנהל היחידה לטיפול בהתמכרויות, אור יהודה.
- אורי אברהם, מנהל המחלקה לטיפול בנפגעי התמכרויות, אשקלון.
- אורנה גינת, ראש צוות התמכרויות, חולון
- אילנה בורשטיין, מרכזת תחום התמכרויות, גבעתיים.
- איריס דהאן, רכזת היחידה לטיפול בהתמכרויות, דימונה.
- דלית גטניו, המרכז לטיפול בהתמכרויות ושיקום האסיר, רמלה.
- ורדה ביטון, מנהלת מחלקת הנוער וההתמכרויות, חדרה.
- זוהר שטראוס רכזת היחידה לטיפול בהתמכרויות, עכו
- עו"ס חביב מילאד, מטפל ביחידה להתמכרויות, דיר אל-אסאד.
- חי חדד, מנהל התחנה לנפגעי סמים, אשדוד
- טלי סלמה, מחלקת הרווחה, בית-שמש
- יואב בן-ארצי, מנהל תחום התמכרויות, דרי רחוב ושיקום האסיר, תל-אביב-יפו
- מוחמד רבאח, מנהל מחלקת הרווחה, כסרא סמיע
- נואל אטרש מנהלת מחלקת הרווחה, משהאד.
- סנטי גולדמן, מנהל מחלקת רווחה, אזור.
- רוחמה תורג'מן, מנהלת המרכז לטיפול בהתמכרויות, טירת הכרמל.
- עו"ס רונית שריג, מנהלת היחידה לטיפול בהתמכרויות, חיפה.
- עו"ס רנין חריש, מטפלת במחלקה לשירותים חברתיים, שפרעם.
- עו"ס רונית טלקר-דיניץ, המרכז לטיפול בנפגעי אלכוהול והימורים, אשדוד.

⁴¹ סוזן בן-עזרא מ"מ ראש אגף טיפול ושיקום, הרשות למלחמה בסמים ואלכוהול, שיחת טלפון, 24 בפברואר 2016.

